

***Mis keeles me räägime
lemmikutega***

Mare Kõiva

4. folkloristide aastakonverents

Kääriku, 19. märts 2009

Sissejuhatavat

- Loomade keele ja kõne uurimisest
- Varasem folkloor verbaalsest inimeste ja loomade vahelisest kommunikatsioonist
- Tänapäevane folkloor inimeste ja loomade vahelisest kommunikatsioonist
- Esialgseid küsitlustulemusi.

Jätkavat

Sissejuhatavat

- ? Inimeste-loomade kommunikatsioonitüübid vanemas ja uuemas folklooris
- ? Keel, mida kasutame lemmikloomadega, kommunikatsiooni viisid
- ? Kas folklooriandmed toetavad loomakeele uurimise tulemusi
- ? Muutused loomadega suhtlemisel folklooriandmete põhjal
- ? Kas teatud keeltel/allkeeltel on eelisolukord?

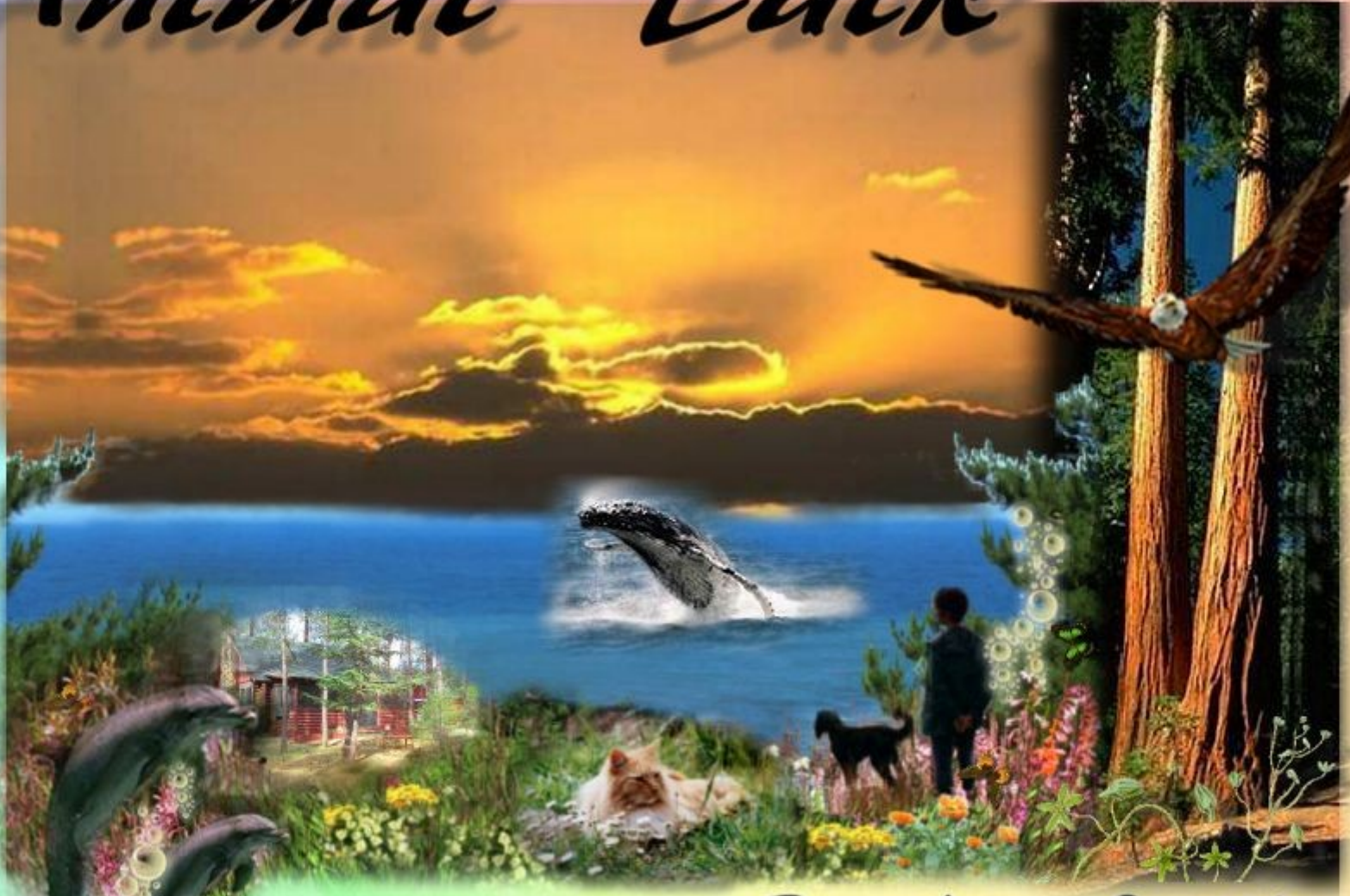
Matt Dabbs "What language will we speak in heaven?" 2008

Dell Hymes & Wade Wheallock

Penelope Smith – universaalkeeles suhtlejad

Kõik lingvistilised reaaliad on määratud kindlate eesmärkide, programmide või sihtidega, mis reflekteerivad sotsiaalseid vajadusi. (Jan Purcha 1983).

Animal Talk

Penelope Smith

1. Loomade keele ja kõne uurimisest

Inimmõtlemise, taju ja keele arengu uurimine ajendab uurima loomasid.

Uuritavate liikide arv kasvanud, nihkub esiplaanile nende keele eripärasus.

Bioakustilised abivahendid (*versus* telepaatia)

Jaapanlaste turustatav Bowlingual 2002 – tõlgib koerahäälitsusi inimkeelde – erinevate maade sama liiki loomad räägivad erinevat “keelemurret”.

James Serpell - suhtlemise tulemus on patseebo-efekt

Juan Manuel Toro – 2005 – katse rottidega – eristavad kaks keelt, 2007 Nobeli veidrate uurimuste preemia keeleteaduses – rotid ei erista kahte tagurpidi esitatud keelt

J. Bradbury laboratoorium – inimesed, ahvid ja rotid õpivad raskusteta selgeks kaks keelt

Uuemad avastused – kõiki viit inimkeelele omast tunnust loomade keel ei täida, kuid neil on olemas kujundkõne ja süntaks – Rendall, McCowen.

2. Varasem folkloor inimeste ja loomade vahelisest kommunikatsioonist

Paul Ariste – koduloomadel selle tõttu võõrapärased nimed, et nad on pigem teise rassi, üleloomulike võõraste liik.

Signaalid: pillid, lihtsad abivahendid, vile – koer, hobune, kuid mitte lehm, kass jt.

Häälega imiteerimine – häälotsuse otsene imitatsioon, sõnadega imiteerimine. Funktsioon erinev.

Tabusõnad, lastekeele kasutamine

Loitsud – looma poole täisväärtusliku keelega; loom võrdne või kõrgema positsiooniga.

ERA heliarhiivist.

Linnulaulu imitatsioone:

Varasemasse folkloori kuulub hulk tänaseks kadunud kommunikatsiooniliike:

loodushäälendid, imitatsioonid, karjaserepertuaar, paljud kutsungid, loitsud, klassikalised rahvajutud.

Põhjused: kultuurilised ja sotsiaalsed muutused, majanduslikud tegurid; erinevad liigid lähedased.

Võimalik püsida – funktsioonivahetus, adapteerumine, üldinimlikud vajadused.

3. Tänapäevafolkloor inimeste ja loomade vahelisest kommunikatsioonist

Kultuuri eeltingimus: (tõu)koerad, hobused dresseeritakse alluma teatud signaalidele ja käskudele.

Uus laine folkloori:

isikujutud - situatiivsed, ebaloomulik, huumor, klassikalise kodukäija raamistusse mahtuvad lood, loomad-selgeltnägijad või abilised, truudus jm.

linnamuistendid – kataloogis märkimisväärne osa loomadega seotud juttudel.

Vile, häälightsuse imiteerimine.

Sõnaline kommunikatsioon: jutuaajamine, käsud ja keelud, suhtlemine kui sõbra, kaaslase, lemmiku või lihtsalt koduloomaga, treenitavaga, käsualuse, töötajaga.

Mitteverbaalne suhtlemisviis, sh telepaatia.

Keelelõige – loomad saavad/ei saa aru teatud keelest, ei saa aru mitmest erinevast keelest: vaarao rahvas ja mustlas- või juudi keele kõneleja; elevand ja hindu, USA politseikoerad ja ungari keel, rootsi-eestlane ja rootsikeelsed kassid.

In the official police handbook for the Springfield Police Department, there are two pages printed in Hungarian. The rest of the book is in English. None of the men or women on the Springfield police force is Hungarian. In fact, not one person in the entire city of Springfield speaks or understands Hungarian.

The question is, why does the official police manual include two pages in Hungarian. Here's a hint: the fact that no person in Springfield understands Hungarian is one of the reasons that Hungarian was chosen. The police manual has these pages in Hungarian because the police dog understand only Hungarian.

There're two good reasons for that. Number one, they were probably trained where? In Hungary. And number two, commands can be given only by the person handling the dog. For example, a would-be felon couldn't tell the dog to sit, stay, roll over or play dead.

<http://www.cartalk.com/content/puzzler/transcripts/200342/answer.html>

4. Esialgseid küsitlustulemusi

1. Inimesed räägivad loomadega kas täielikku, lihtsustatud või lastekeelt sõltuvalt sellest, missuguseks nad peavad looma arusaamisvõimet.

Eriolukorras, nt kiitmiseks, tähelepanu võitmiseks, õnnetuse või haiguse puhul ja osalt ka allutamiseks kasutatakse lastekeele võtteid, sh intonatsiooni, samuti lühikesi lihtsama grammatilise ülesehitusega lauseid, erilisi sõnu.

Ekskurss: lastekeel

Mittestandardne kõnevorm, täiskasvanute lastele (aga ka lemmikule, armsamale) suunatud kõne. Sisaldab mittetäielikke sõnu, artikuleerimata sõnu, keskmisest kõnest sagedasem kõrgem toon, glissando - tõusud ja laskumised.

Komplitseeritud, erilise grammatikalised konstruktsioonid, volestihäädatud ja olematud sõnad.

Nimetatakse lähemad objektid ja sündmused – lihtsustatud lause; imiteeritakse laste endi kõnepruuki.

Emotsionaalse side loomise oluline vahend; õppimises abistav roll. Ainult lastekeeles rääkimine peatab keele arengu.

2. Keelekoodi vahetus toimub nagu inimestega suheldes, st ümberlülitumised nt tavakõnelt lastekeelele sõltuvad suhtlemissituatsioonist.
3. keelekäitumises on ilminguid, mis sarnanevad endast nooremate, teise rühma kuuluvate või lastega käitumisel: kasutatakse nt salakeelt ehk räägitakse võõrkeeles, et loom ei saaks aru temasse puutuvast jutust.
4. Otse loomaga rääkimist peetakse keelevõimekust arendavaks.
5. Mitmekeelses keskkonnas kasvanud loomal arvatakse olevat mitme keele oskus.

Jätkavat

Diskussiooniks ja kokkuvõtteks

Inimesed on haaratud üleilmastumise ja stabiilsust tagava turvalise lokaalsuse vastuolulisse duaalsusse, mis mõjutab ka käsitletavat teemat ehk kommunikatsiooni inimeste ja loomade vahel. Võibolla oleme sellega seoses koguni kriitilises seisus, kui arvestada, et:

“Ise on haaratud kiirete muutuste ja liikumise protsessi, mis on osa üleilmastumise protsessist, kuid samal ajal on on inimestel sügavalt vaja lokaalset stabiilsust.” Chandler, Lalonde, Sokol, & Hallett, 2003).

Kaheldamatult muudab olukorra keerulisemaks ühiskondlike ootuste ja lubatavuste ahel ning üldiselt emotsioone eirav ning neid mittesalliv sotsiaalne keskkond. Isiksuse seisukohast, väidab Hermans (2007), on oluline, et sõltuvalt positsioonist, millel inimesed leiavad end paiknevat on teatud emotsioonide väljendamine teatud situatsioonis lubatud, samal ajal kui eeldatakse, et teatud muid emotsioone ei tohi näidata või need tuleb alla suruda.

Positsiooniga seotud ootuste tõttu sallitakse (tolereeritakse), aktsepteeritakse, tähtsustatakse, liialdatakse või eitatakse osasid emotsioone. See peaks ootuspäraselt suruma emotsioonide väljendamise ja neist rääkimise privaatsfääri või siis keskkonda, kus on võimalik ennast vabamalt tunda.

Emotsioonide kasutamise reeglid teenivad inimesi kui standardid, mis ütlevad meile, mis sobib kindlas sotsiaalses või personaalses olukorras.

Averill (1997) väidab, et emotsioonid konstrueeritakse sotsiaalses keskkonnas. Emotsioonireeglid aitavad luua vastava emotsionaalsete rollide võrgustiku või teisisõnu emotsionaalsed positsioonid. Emotsionaalne positsioon on analüüsitav privileegide, piirangute, kohustuste ja vastuvõtu tingimuste kaudu.

? Suhetes lemmikloomadega on meie käsutuses privaatsed, ühiskondlikest normidest vähem kontrollitud emotsioonid. Me saame oma positsioone ja rolle ise määrata.

? Oluline osa suhtlemisest toimub mitte üksnes verbaalsel tasandil, vaid kombineerides kommunikatsiooni erinevaid liike: verbaalne + mitteverbaalne.

? T. Ingold (1988) on juhtinud tähelepanu verbaalse suhtlemise ületähtsustamisele, mis vastab kindlasti tõeale, eriti lõikes inimese & looma vaheline kommunikatsioon.

Määratu tähtsus ongi mitteverbaalsel suhtlemisel - puudutamine, soojus, jälgimine jm. Selle voorustele ja kommunikatsioonitulemuste tõeväärtustele juhivad tähelepanu mitmed uurijad. Folkloor reeglina ei kajasta seda kommunikatsiooniliiki, see jääb n.ö ridade vahele; küll aga kajastab nt kirjandus.

Universaalsed mitteverbaalsed signaalid võimaldavad kiire tulemuse (vilega kutsumine, peletamine, häämitsuse imitatsioonid), neid on lihtne kasutada, eksitavad vähem, levivad paremini kaugete vahemaade taha.

Ka varasemast folkloorist tuttavad lihtsad kutsungid, lastekeelde taandunud liiginimega kutsumine on kiire ja ühemõtteline lahendus, mille juures on oluline intonatsioon, tempo jt kvaliteedid.

Crystal (1987) rõhutab, et erinevate keelte või standardkeelega ja allkeelte vaheline koodivahetus on põhjustatud mitmest asjaolust, mis põhimõtteliselt kehtivad ka inimene-loom kommunikatsiooni juures:

1) ühes keeles ei suudeta end väljendada ja see on lihtsalt puudujäägi kompenseerimine, 2) et edasi anda oma hoiakuid; 3) saavutada eriline efekt.

Folklooris, sh
käibetõdedes
ja uskumustes
peitub üsna
tõepäraseid
arvamusi.

Mõtlemist
jätkub,
lahendusi on
mitmeid.

Täna
kuulamast!

